

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ПНЗПО «Київський інститут
післядипломної педагогічної освіти»

К.О. Кушдавлатова

19.08.2022 р.

ПНЗПО

ТИПОВА ПРОГРАМА

підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Історія в школі: критичний аналіз джерел та формування національної ідентичності»

Розробник(и): Приватний навчальний заклад післядипломної освіти «Київський Інститут післядипломної педагогічної освіти», ЄДРПОУ 44345732

Рецензент(и): Директор ПНЗПО «Київський інститут післядипломної педагогічної освіти» Кушдавлатова К.О.

Термін дії програми: з 2025 до 2030 року

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність типової програми – Викладання історії сьогодні – це формування стійкості до маніпуляцій, розвиток історичного мислення та розуміння причинно-наслідкових зв'язків у глобальному контексті.

Цільова група: Вчителі історії, правознавства, громадянської освіти та методисти суспільно-гуманітарного циклу.

Обсяг (тривалість): Загальний обсяг підвищення кваліфікації за цією програмою в межах одного освітнього циклу становить від 2 до 30 годин (0,06-1 кредит ЄКТС) та визначається індивідуально залежно від кількості обраних слухачем освітніх компонентів (тем). Слухач може проходити програму повторно, обираючи нові теми. У кожному випадку у сертифікаті зазначається фактично пройдений обсяг годин та тематика навчання.

Особливості реалізації програми – Програма має модульну структуру та реалізується у вигляді окремих освітніх циклів. У межах одного освітнього циклу слухач обирає одну або кілька тем відповідно до власних освітніх потреб. Кожна тема є логічно завершеним освітнім компонентом та може реалізовуватися автономно. Підсумковий обсяг підвищення кваліфікації в межах одного циклу формується шляхом накопичення обраних тем і становить від 2 до 30 годин. Слухач може проходити програму повторно, обираючи нові теми. За результатами кожного освітнього циклу видається окремий документ про підвищення кваліфікації із зазначенням фактично пройдених годин та тематики навчання.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: дистанційна

Мета підвищення кваліфікації – Розвиток фахових компетентностей вчителів історії щодо виховання свідомих громадян та патріотів.

Завдання підвищення кваліфікації:

- Методика деконструкції історичних міфів
- Використання інтерактивних часових ліній
- Організація дослідницьких проєктів на основі місцевої історії
- Формування навичок аргументації у дискусійних питаннях

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

- історична компетентність
- аналітичне мислення

- соціально-громадянська грамотність
- інформаційна гігієна

Очікувані результати підвищення кваліфікації: Вчителі навчаться зацікавлювати учнів історією через живі приклади та цифрові інструменти, формуючи в них здатність до об'єктивного аналізу подій.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації – Оцінювання здійснюється на основі виконання рекомендованих практичних та самостійних завдань, участі в проєктній діяльності, тестування або підсумкової роботи відповідно до програми.

Документ про підсумки підвищення кваліфікації – Сертифікат або свідоцтво про підвищення кваліфікації встановленого зразка із зазначенням теми, обсягу годин та кредитів ЄКТС відповідно до вимог законодавства

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Навчально-тематичний план відображає перелік можливих курсів (тем), що реалізуються в межах програми. Проходження всіх тем, наведених у плані, не є обов'язковим. Кожна тема є окремим освітнім компонентом і може реалізовуватися автономно.

№	Назва теми	Лекції, год	Самостійна робота, год (мін.-макс.)	Усього, год (мін.-макс.)
1	Риторичні прийоми викладання Всесвітньої історії	1	1-29	2-30
2	Формування предметних компетентностей на заняттях з історії	1	1-29	2-30
3	Сервіси і додатки Google для організації спільної та командної роботи онлайн	1	1-29	2-30
4	Візуалізація навчального контенту за допомогою майндмепінгу або як навчати цікаво та захоплююче.	1	1-29	2-30
5	Як гаджети перетворити на помічника в роботі педагога.	1	1-29	2-30
6	Візуалізація навчального контенту, кроки до цікавого та захоплюючого уроку	1	1-29	2-30
7	Чи може історія бути цікавою у школі. Альтернативні можливості зацікавлення учнів.	1	1-29	2-30
8	Історія. Підвищення кваліфікації	1	1-29	2-30
9	Основи навчально-виховного процесу на уроці 'Вступ до історії України та громадянської освіти'. 5 клас НУШ.	1	1-29	2-30
10	Формування національної свідомості та патріотизму у Педагогів та учнів на основі історичних подій.	1	1-29	2-30
11	Інтерактивні презентації у Power Point. Прості кроки до цікавих уроків.	1	1-29	2-30
12	Ефективні методи запам'ятовування. Розвиток уваги та зосередженості учнів.	1	1-29	2-30
13	Формування цінностей та життєвих навичок учнів. Впровадження філософсько-педагогічного вчення Г. Сковороди.	1	1-29	2-30
14	Формування патріотизму на уроках історії. Національно-культурні традиції України та підтримка духу учнів.	1	1-29	2-30

№	Назва теми	Лекції, год	Самостійна робота, год (мін.-макс.)	Усього, год (мін.-макс.)
15	Розширення візуальної сприйнятливості у навчальному процесі	1	1-29	2-30
16	Надихаємо учнів до навчання: лайфхаки для цікавих уроків.	1	1-29	2-30
17	Покращення пам'яті: дослідження процесів та методів запам'ятовування.	1	1-29	2-30
18	Революція в класі: Додатки Google для оптимізації навчального процесу.	1	1-29	2-30
19	Віртуальні інструменти для взаємодії та контролю знань на дистанційному уроці: швидке опитування та зворотній зв'язок учнів	1	1-29	2-30
20	Інструментарій вчителя історії: йдемо в НУШ.	1	1-29	2-30
21	Оцінка рівня знань учнів за допомогою онлайн-тестів та опитування на дистанційному уроці: засоби та рекомендації для педагогів.	1	1-29	2-30
22	Методика викладання історії в рамках НУШ: від традиційного підходу до міжпредметної інтеграції.	1	1-29	2-30
23	Дидактичні комікси. Ефективні методи навчання історії в НУШ.	1	1-29	2-30
24	Змішуємо фарби ШІ на полотні сучасного уроку історії.	1	1-29	2-30
25	Візуалізація історії: карти, схеми й матеріали зі штучним інтелектом.	1	1-29	2-30
26	Стратегії оцінювання результатів навчальних досягнень учнів 8 класів громадянської та історичної освітньої галузі	1	1-29	2-30
27	Від знання до свідомості: нові критерії оцінювання історичних і громадянських умінь у 8 класах НУШ	1	1-29	2-30
28	Медіаграмотність на уроках історії та громадянської освіти	1	1-29	2-30
29	Фейки, пропаганда, маніпуляції: як працювати з медіа на уроках історії та громадянської освіти.	1	1-29	2-30

3. ЗМІСТ ТИПОВОЇ ПРОГРАМИ

Тема 1. Риторичні прийоми викладання Всесвітньої історії

Ключові питання теми: Сучасна школа потребує в отримання практичних знань, вмінь та навичок для ведення як онлайн так і офлайн занять; допомагає розширити спектр компетентнісних вмінь викладача-предметника

Тема 2. Формування предметних компетентностей на заняттях з історії

Ключові питання теми: Сучасна освіта вимагає реконструкції та зміни, зокрема особистісно зорієнтованого навчання. Заняття з історії мають формувати знання, вміння та навички які будуть корисні для життя

Тема 3. Сервіси і додатки Google для організації спільної та командної роботи онлайн

Ключові питання теми: Під час пандемії сучасна освіта зіткнулася із

проблемою організації дистанційного навчання. є велика кількість додатків та сервісів для організації спільної та командної роботи, зокрема це додатки Google, які є безпечними, безкоштовними і надзвичайно ефективними

Тема 4. Візуалізація навчального контенту за допомогою майндмепінгу або як навчати цікаво та захоплююче.

Ключові питання теми: Сучасне життя, зокрема навчальне, є настільки активним, що іноді нам не вистачає банальної структурованості. Мапа думок є потужним мисленнєвим інструментом. Тож під час тренінгу розберемо, як створювати мапу думок і як з нею далі працювати

Тема 5. Як гаджети перетворити на помічника в роботі педагога.

Ключові питання теми: Опанувати основні поняття, а саме: - сучасні технології в навчальному процесі - як працює мозок дитини, враховуючи вікові особливості - як спілкуватись з батьками, щодо гаджетів в житті дитини - як гаджети, перетворити на помічника в роботі педагога

Тема 6. Візуалізація навчального контенту, кроки до цікавого та захоплюючого уроку

Ключові питання теми: Сучасний освітній процес вимагає особливої майстерності від вчителя, пошуку нових методів, прийомів та технологій навчання. З метою підтримки мотивації учнів до навчання, реалізації принципів компетентнісного навчання в нагоді стануть окремі освітні сервіси, які пробудять внутрішню мотивацію учнів до навчання CANVA, KAHOOT, WORDART, Classtime, LearningApps та ін.

Тема 7. Чи може історія бути цікавою у школі. Альтернативні можливості зацікавлення учнів.

Ключові питання теми: У сучасній шкільній програмі історія все більше втрачає своє значення; для багатьох учнів вона вже перетворилася на предмет, який учні не бажають вивчати, вважаючи і часто досить слушно, що він не знадобиться їм у житті. Чи може історія бути корисною? Яка користь від історії? Історія - це знання чи розуміння? Історія - це наука про минуле чи про майбутнє? Чи можуть обійтися без історії 'фізики'?

Тема 8. Історія. Підвищення кваліфікації

Ключові питання теми: У сучасній шкільній програмі історія все більше втрачає своє значення; для багатьох учнів вона вже перетворилася на предмет, який учні не бажають вивчати, вважаючи і часто досить слушно, що він не знадобиться їм у житті. Чи може історія бути корисною? Яка користь від історії? Історія - це знання чи розуміння? Історія - це наука про минуле чи про майбутнє? Чи можуть обійтися без історії 'фізики'?

Тема 9. Основи навчально-виховного процесу на уроці 'Вступ до історії України та громадянської освіти'. 5 клас НУШ.

Ключові питання теми: Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 липня 2021 року № 795 надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» 95 модельним навчальним програмам для базової середньої освіти, у змісті яких реалізуються концептуальні засади нового Державного стандарту базової середньої освіти. У зв'язку із цим, актуальністю набуває питання впровадження нових інтегрованих курсів у 5-х класах Нової української школи. Одним з таких курсів є 'Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти' для 5 класу НУШ. Курс має на меті реалізувати ідею поєднання національної і всесвітньої історії, складових громадянської освіти в єдине ціле, щоб показати місце України у глобальному світі, розкрити сам процес її інтеграції до світового

співтовариства, характеризувати тотожність, нерозривність, взаємовплив ключових соціальних, політичних, економічних та культурних процесів в Україні та Європі; сприяти формуванню в учнів та учениць толерантності, загальнолюдських цінностей на засадах патріотизму й гідності, поваги до прав і свобод людини та визнання цінності верховенства права. Про особливості впровадження курсу в освітній процес та його перспективи і буде програма виступу

Тема 10. Формування національної свідомості та патріотизму у Педагогів та учнів на основі історичних подій.

Ключові питання теми: Сучасне суспільство потребує більш глибоко розуміння історії нашої країни, її природні та людські ресурси є невідомою частиною Європейського простору. В результаті викладу матеріалу слухачі ознайомляться з розвитком промисловості, культури та соціополітичного життя населення, системою місцевого самоврядування та формуванням на цій правовій основі громадянського суспільства у ХІХст.

Тема 11. Інтерактивні презентації у Power Point. Прості кроки до цікавих уроків.

Ключові питання теми: Сучасні мультимедійні технології вивчення української мови та літератури. Прості кроки та цікаві ідеї для презентацій, Створення вікторин, ігор, інтерактивних аркушів у Power Point

Тема 12. Ефективні методи запам'ятовування. Розвиток уваги та зосередженості учнів.

Ключові питання теми: Сучасна школа відчуває потребу в отриманні практичних знань та умінь, зрозумілих алгоритмів роботи, що допоможуть покращувати пам'ять та увагу

Тема 13. Формування цінностей та життєвих навичок учнів. Впровадження філософсько-педагогічного вчення Г. Сковороди.

Ключові питання теми: Аналіз творчої спадщини Г.Сковороди з погляду її актуальності в контексті сьогодення допоможе педагогам активно популяризувати серед батьків, учнів, громадськості, втілювати в освітню діяльність ідеї української філософії і педагогіки серця; оволодіти методами і прийомами природовідповідного виховання; організувати освітній простір, спрямований на розвиток системи ціннісних ставлень і життєвих навичок учнів.

Тема 14. Формування патріотизму на уроках історії. Національно-культурні традиції України та підтримка духу учнів.

Ключові питання теми: Сучасна українська школа вимагає нових підходів до висвітлення проблем сучасності та висвітлення білих плям історії. Використовуючі нові методологічні підходи та здобутки музеєзнавства будуть розбиті основні поняття з регіоналістики, музеєзнавства та архівознавства. На прикладі розгалуженої мережі шкільних краєзнавчих музеїв України та їх експозицій розглянемо форми патріотичного виховання в навчальному процесі при вивченні історії в школі.

Тема 15. Розширення візуальної сприйнятливості у навчальному процесі

Ключові питання теми: 1. Як створити ментальну карту за допомогою застосунків: онлайн і офлайн 2. Якісний візуальний контент для вчителя 3. Гайд: що? навіщо? як? на прикладі історії або громадянської освіти

Тема 16. Надихаємо учнів до навчання: лайфхаки для цікавих уроків.

Ключові питання теми: 1. Як створити ментальну карту за допомогою застосунків: онлайн і офлайн 2. Якісний візуальний контент для вчителя 3. Гайд: що? навіщо? як? на прикладі історії або громадянської освіти

Тема 17. Покращення пам'яті: дослідження процесів та методів запам'ятовування.

Ключові питання теми: Під час тренінгу педагоги матимуть змогу ознайомитися з процесами пам'яті та навчитися методам ефективного запам'ятовування

Тема 18. Революція в класі: Додатки Google для оптимізації навчального процесу.

Ключові питання теми: Під час пандемії та війни сучасна освіта зіткнулась із проблемою організації дистанційного та змішаного навчання, організацією синхронного та асинхронного дистанційного навчання, проблемою освітян були вибір платформи та недостатня обізнаність з їх використання. Про переваги та плюси платформ для дистанційного навчання

Тема 19. Віртуальні інструменти для взаємодії та контролю знань на дистанційному уроці: швидке опитування та зворотній зв'язок учнів

Ключові питання теми: в отриманні практичних знань та умінь, чіткого зрозумілого алгоритму роботи з сучасними онлайн інструментами для створення тестувань Classtime і Plickers

Тема 20. Інструментарій вчителя історії: йдемо в НУШ.

Ключові питання теми: В сучасних умовах, а особливо НУШ варто використовувати цілий арсенал різноманітних прийомів та методів, щоб полегшити та допомогти дитині засвоїти необхідний матеріал.

Тема 21. Оцінка рівня знань учнів за допомогою онлайн-тестів та опитування на дистанційному уроці: засоби та рекомендації для педагогів.

Ключові питання теми: в отриманні практичних знань та умінь, чіткого зрозумілого алгоритму роботи з сучасними онлайн інструментами для створення тестувань Classtime і Plickers

Тема 22. Методика викладання історії в рамках НУШ: від традиційного підходу до міжпредметної інтеграції.

Ключові питання теми: В сучасних умовах, а особливо НУШ варто використовувати цілий арсенал різноманітних прийомів та методів, щоб полегшити та допомогти дитині засвоїти необхідний матеріал.

Тема 23. Дидактичні комікси. Ефективні методи навчання історії в НУШ.

Ключові питання теми: Створення коміксу як ефективного методу навчання історії в НУШ

Тема 24. Змішуємо фарби ІІІ на полотні сучасного уроку історії.

Ключові питання теми: Окреслюються сучасні виклики освіти та роль штучного інтелекту у викладанні історії. Розкриваються можливості ІІІ для педагога: створення планів уроків, тестів, візуальних матеріалів і карт, квестів. Okремо подаються методичні поради щодо інтеграції ІІІ в урок, поєднання традиційних і новітніх підходів. Ключова мета - надати конкретні промпти та стратегії для миттєвого впровадження у повсякденну практику. Висвітлюються етичні та виховні аспекти: критичне мислення, академічна доброчесність, цифрова культура.

Тема 25. Візуалізація історії: карти, схеми й матеріали зі штучним інтелектом.

Ключові питання теми: Окреслюються сучасні виклики освіти та роль штучного інтелекту у викладанні історії. Розкриваються можливості ШІ для педагога: створення планів уроків, тестів, візуальних матеріалів і карт, квестів. Okремо подаються методичні поради щодо інтеграції ШІ в урок, поєднання традиційних і новітніх підходів. Ключова мета - надати конкретні промпти та стратегії для миттєвого впровадження у повсякденну практику. Висвітлюються етичні та виховні аспекти: критичне мислення, академічна доброчесність, цифрова культура.

Тема 26. Стратегії оцінювання результатів навчальних досягнень учнів 8 класів громадянської та історичної освітньої галузі

Ключові питання теми: Ключові положення Державного стандарту базової загальної середньої освіти щодо предметів громадянської та історичної освітньої галузі; Групи результатів навчання орієнтація в історичному часі та просторі; робота з історичною та суспільствознавчою інформацією; прояв громадянської позиції; Підходи до оцінювання: формувальне і підсумкове оцінювання. Приклади компетентнісних завдань для оцінювання.

Тема 27. Від знання до свідомості: нові критерії оцінювання історичних і громадянських умінь у 8 класах НУШ

Ключові питання теми: Ключові положення Державного стандарту базової загальної середньої освіти щодо предметів громадянської та історичної освітньої галузі; Групи результатів навчання орієнтація в історичному часі та просторі; робота з історичною та суспільствознавчою інформацією; прояв громадянської позиції; Підходи до оцінювання: формувальне і підсумкове оцінювання. Приклади компетентнісних завдань для оцінювання.

Тема 28. Медіаграмотність на уроках історії та громадянської освіти

Ключові питання теми: Роль медіаграмотності в історичній та громадянській освітній галузі. Медіа як джерело історичної інформації та інструмент впливу на суспільну свідомість. Інформаційні виклики сучасності: фейки, дезінформація, пропаганда, мова ворожнечі. Критерії надійності джерел і перевірка фактів. Аналіз історичних і сучасних медіатекстів новини, відео, соціальні мережі, візуальні матеріали. Виявлення маніпулятивних технологій у медіа та політичній комунікації. Робота з візуальними джерелами як інструмент розвитку критичного мислення. Інтеграція медіаграмотності в зміст уроків історії та громадянської освіти відповідно до Державного стандарту НУШ. Практичні вправи, кейси та методичні прийоми для роботи з учнями різних вікових груп. Формування активної та відповідальної громадянської позиції засобами медіаосвіти.

Тема 29. Фейки, пропаганда, маніпуляції: як працювати з медіа на уроках історії та громадянської освіти.

Ключові питання теми: Роль медіаграмотності в історичній та громадянській освітній галузі. Медіа як джерело історичної інформації та інструмент впливу на суспільну свідомість. Інформаційні виклики сучасності: фейки, дезінформація, пропаганда, мова ворожнечі. Критерії надійності джерел і перевірка фактів. Аналіз історичних і сучасних медіатекстів новини, відео, соціальні мережі, візуальні матеріали. Виявлення маніпулятивних технологій у медіа та політичній комунікації. Робота з візуальними джерелами як інструмент розвитку критичного мислення. Інтеграція медіаграмотності в зміст уроків історії та громадянської освіти відповідно до Державного стандарту НУШ. Практичні вправи, кейси та методичні прийоми для роботи з учнями різних вікових груп. Формування активної та відповідальної громадянської позиції засобами медіаосвіти.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи:

1. Закон України Про вищу освіту
2. Закон України Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій
3. Закон України Про дошкільну освіту
4. Закон України Про загальну середню освіту
5. Закон України Про інноваційну діяльність
6. Закон України Про наукову і науково-технічну діяльність
7. Закон України Про наукову і науково-технічну експертизу
8. Закон України Про освіту
9. Закон України Про позашкільну освіту
10. Закон України Про професійно-технічну освіту
11. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні
12. Національна доктрина розвитку освіти
13. Положення про державний вищий навчальний заклад
14. Положення про дистанційне навчання
15. Положення про інститути післядипломної педагогічної освіти
16. Положення про організацію навчального процесу
17. Постанова кабінету міністрів України від 28.03.2002 № 379 Про затвердження Державної програми "Вчитель"

Основна література:

1. Андрищенко Т.К. Розвиток рефлексивної компетентності педагога: теорія і практика. Наук.-метод. посібник. Черкаси : КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2022. 72 с.
2. Андрищенко Т.К. Самореалізація педагогів у процесі підготовки до формування здоров'язбережувальної компетентності особистості. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. № 7 (25). С. 370–376.
3. Бех І. Д. Рефлексія у духовному «Я» особистості. Рідна школа. 2011. С. 9-14.
4. Богомолець О. В. та ін. Екстрена медична допомога (догоспітальні протоколи) : посібник / за ред. Богомолець О.В., Рошчина Г.Г. Київ : Юстон, 2016. 211 с. : іл.
5. Воронова С. В. Коуч-технологія для директора школи. Управління школою. 2018. №31-33. С. 80-94.
6. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. Вища освіта України. № 3. 2008. С. 23-30.
7. Гра по-новому, навчання по-іншому : методичний посібник /упор. О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с. URL: <https://cutt.ly/70zsIND>
8. Гусак В.М. Нові ролі педагога у контексті реформ сучасної української школи. Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ: матеріали наук.-практич. конф. URL: <http://conf.zippo.net.ua/?p=79>
9. Даниленко Л.І. Світочі української науки: життя та наукова діяльність: метод. посібник /Л.І. Даниленко, І.Ю. Гогайзель, Л.І. Гнед та ін. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради», 2018. 104 с.
10. Державний стандарт початкової освіти : постанова КМУ від 21.02.2018 № 87 (у редакції постанови КМУ від 24.07.2019 №688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF>
11. Джежелей О., Коваленко О. Вчуся читати. Навч-розвив. пос. для дітей Частина 1. Харків: Ранок, 2001. 144 с.
12. Євтух М. Б., Черкашина Т. В. Педагогічна система самопізнання і особистісно-професійного самовдосконалення : підручник. Черкаси : Видав. Чабаненко Ю. А., 2017. 348 с.

13. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання. URL: <https://lenvit.ucoz.ua/ZER.pdf>
14. Ілліна О. В. Проблема вмінь, необхідних для організаторської діяльності вчителя, в історії педагогічної думки. Вісник Житомирського державного педагогічного університету. 2018. № 24. С. 63-66.
15. Календар морально-патріотичних цінностей сучасного школяра: науково-методичний посібник / Н.М. Степанова, В.С. Кудін. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2020. 152 с.
16. Керівництво з проведення інтерв'язій та суперв'язій / автор-упорядник Т. Артеменко. Черкаси, КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради», 2021. 42 с. URL: <https://cutt.ly/dEUkz1u>
17. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження КМУ від 14.12.2016 р. № 988-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>
18. Котлер Ф. Стратегічний маркетинг для навчальних закладів / Ф. Котлер, Карен Ф. А. Фокс ; пер. с англ. Київ : УАМ, Вид. Хімджест, 2011. 580 с.
19. Линьов К. Концепція розвитку закладу освіти: з чого починати (част. 1). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WMiLcW77tyM> .
20. Мартинець Л. А. Управління професійним розвитком учителів : навч.-метод. посіб. / Л. А. Мартинець. - Вінниця : ДонНУ, 2016. - 87 с. Внутрішня система забезпечення якості освітньої діяльності: стандарти та рекомендації. - URL : <https://cutt.lv/prnvgjh>
21. Моргун В.Ф. Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. Постметодика, 2010. № (6)97.С. 2-15.
22. Нова українська школа : український правопису системі формування орфографічної компетентності в учнів початкової школи із застосуванням правил українського правопису : навчально-методичний посібник. / Н. Воскресенська, М. Коновалова, І. Літвінова, О. Якименко. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 160 с.
23. Нові вимоги до компетентностей керівників шкіл в Україні : посіб. для слухачів закладів післядипломної освіти, керівників закладів загальної середньої освіти, здобувачів вищої освіти за спеціалізаціями «Управління навчальним закладом» та «Управління проектами» / О. М. Отич, Л. К. Задорожна, З. В. Рябова, Л. М. Оліфіра та ін.; за заг. ред. О. М. Отич, Л. К. О. де Фонтана; НАПН України, УВУПО, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти», КВЗЗСО «Одес. акад. неперв. освіти», КультурКонтакт Австрія. Київ, 2018. 74 с.
24. Освітнє лідерство : від теорії до практики : монографія / За наук. рсд. В. Р. Міляєвої ; Київський університет імені Бориса Грінченка [Електронне видання]. - Київ ; Кривий Ріг : вид. Р. А. Козлова, 2021. -296 с.
25. Петрушкевич О. Ненасильницьке спілкування школі - міф чи реальність? URL: <https://bit.ly/3EWB2eB>
26. Петрушкевич О. Ненасильницьке спілкування школі - це міф чи реальність? URL: <https://bit.ly/3EWB2eB>
27. Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій : Постанова КМУ від 26.01.2015 р. № 18.
28. Про деякі питання організації надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення суперв'язій) у сфері загальної середньої освіти : Наказ МОН від 20.09.2024 №1349. URL: <https://bit.ly/4gz4fh2>
29. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : Постанова КМУ від 09.01.2014 №11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>
30. Рай М. Компас цінностей. Уроки 101 країни про цілі, лідерство і життя. Yakaboo Publishing, 2021. 368 с.
31. Регулююча дія ціннісних орієнтацій у житті дитини: моногр. [Т.О. Піроженко, І.І. Карабаєва, О.Ю. Хартман, Л.І. Соловійова, О.І. Федорчук, Л.Д. Токарева]; за ред. Т.О. Піроженко. Київ : Видавничий

Дім «Слово», 2020. 222 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/722164/>

32. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за №1111/35394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
33. Смагіна Т. М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: збірник матеріалів конференції. Житомир, 2017. С. 21-29.
34. Стадніченко О. О. Роман Василя Шкляра «Чорний Ворон»: історична та художня правда. Вісник Запорізького національного університету. №2. 2010. С. 307-312.
35. Топузов О.М. Освітнє партнерство в системі загальної середньої освіти: теорія і методологія. Київ : Інститут педагогіки : Педагогічна думка, 2021. 160 с.
36. Удовицька Т. А. «Кліпове мислення» молоді: особливості прояву у процесі навчання (до постановки проблеми). Вища освіта України : теорет. і наук.-метод. часопис. Вип. 31. Т. VIII (50). Інститут вищої освіти НАПН України, 2013. 407-416.
37. Управлінське лідерство : виклики сьогодення : колективна монографія ; за заг. ред. В. В. Толкованова. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. 600 с.
38. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі: навч.-метод. посіб. / О.І. Пометун. Київ, 2020. 104 с.
39. Фінанси : збірник тестових завдань. І. І. Біломістна. Харків : ХІБС УБС НБУ, 2010. 64 с.
40. Хобзей Павло. Директор школи має вести колектив до змін. Освіта.ua. URL: <http://osvita.ua/school/reform/55280/>
41. Цифрова трансформація освіти і науки [Електронний ресурс] : сайт. URL: <https://bit.ly/3iZgvys>
42. Цуркан Т. Г., Красій Н. Б. Шлях до успіху особистості – через проблемне навчання. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 10 (54). С. 313-318.
43. Шрамченко О., Рибалко П. Фізкультурно-оздоровча робота в закладах дошкільної освіти: практичні поради. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. № 7 (81). URL: <https://pedscience.sspu.sumy.ua/wp-content/uploads/2019/01/17.pdf>
44. Штомпка П. Доверие в эпоху глобализации. Социальная политика и социология. 2006. № 4. С. 8-15.
45. Що таке педагогіка партнерства: правила сучасного викладання. URL: <https://bit.ly/3HjoQoF>
46. Heick.T. The Characteristics of a Highly Effective Learning Environment. URL: <http://surl.li/eakxu>
47. Pynoos Robert S. & Nader Kathi (1988). Psychological first aid and treatment approach to children exposed to community violence: Research implications. Journal of Traumatic Stress, volume 1, pages 445-473.

Додаткова література:

1. Аксініна І., Войтанішек О., Саніна О. Педагогічний коучинг: новація в шкільному менеджменті. Директор школи. Київ: Шкільний світ, 2018. № 23-24. С. 10-20.
2. Арват Ф. С., Коваленко Є. І., Кириленко С. В., Щербань П. М. Культура спілкування : навч. метод. посібник. Київ: ІЗМН, 1997. 328 с.
3. Грицак Я., Комаров О. Шлях становлення української ідентичності. 2021 р. URL: <https://bit.ly/3ERW4L5>
4. Дії населення в умовах надзвичайних, несприятливих побутових та нестандартних ситуацій: практичний посібник / М.А. Скидан, О.М. Євдін, В.М. Могильниченко, О.В. Горіцький, О.П. Жихарев, О.М.

Крикун; За заг. редакцією к.м.н. М.А. Скидана. Київ: Атіка-Н, 2007. 92 с.

5. Зеленська Л. Д. Мовно-комунікативна компетентність учителя-коуча, ментора, тьютора, фасилітатора (на прикладі програми «Освітологія»). Молодь і ринок. № 9(195). 2021 С. 16-20.
6. Зубенко Л. Г., Немцов В. Д. Культура ділового спілкування : навч. посіб. Київ: «Ексоб», 2002. 200 с.
7. Коваль А.П., Культура ділового мовлення: писемне та усне ділове спілкування. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ, 1997. с. 193-280.
8. Матюха Г. В., Салло Ю. В. Організація групової роботи на уроках англійської мови. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. С. 271-274.
9. Онопрієнко О.В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. Український педагогічний журнал. 2016. № 4. С.36-42.
10. Редько В.Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія / В.Г. Редько. Київ: Педагогічна думка, 2017. 628 с.